

زنگزور و سیاست خارجی متوازن و منطقی



کوروش احمدی

دبیلمات‌پیشین

اتفاقی که جمعه گذشته در واشنگتن افتاد، بار دیگر کریدور زنگزور را در مرکز توجه قرار داده است. باینیه واشنگتن حاکی از آن است که باکو و ارمنستان با برقراری صلح و حرکت در راستای تشکیل کنسرسیومی از شرکت‌های آمریکایی برای ساخت و مدیریت کریدوری موافقت کرده‌اند؛ کریدوری که اتصال زمینی به نخجوان از طریق ارمنستان را برقرار و قفقاز جنوبی را از غرب به ترکیه و از شرق به آسیای میانه وصل می‌کند.

اهمیت احداث این کریدور از آن نظر است که قفقاز جنوبی یک گذرگاه عمده بین شرق و غرب جهان است، دارای ذخایر انرژی است و در مجاورت روسیه، اروپا، ترکیه، ایران و خاورمیانه قرار دارد. لوله‌های نفت و گاز یا از این منطقه عبور می‌کنند یا قرار است عبور کنند. ویژگی دیگر این منطقه هم‌جواری اقوام متعددی شامل آذری‌ها، فارس‌ها، گرجی‌ها، روس‌ها و ارمنی‌ها در آن است. اگر این تلاش‌ها در چنین منطقه مهمی با موفقیت همراه شود، توفیق بزرگی نصیب میانجی مربوطه یعنی آمریکا خواهد شد. جنگ و دشمنی بین جمهوری آذربایجان و ارمنستان در ۳۵ سال گذشته در جریان بوده و روند توسعه پایدار در این دو کشور و منطقه را دچار مشکل کرده است. قبل از این، اروپا از طریق روند مینسک و برخی دیگر مانند روسیه و ایران بخت خود را برای میانجیگری آزموده و عمدتا ناموفق بوده‌اند. مطابق طرحی که مدنظر است و ظاهرا ابتکار ارائه آن با ارمنستان بوده، این کشور مسیری را در قلمرو خود برای احداث این کریدور اختصاص خواهد داد که همچنان تابع قوانین ارمنستان و رسماً تحت حاکمیت این کشور خواهد بود. اما در عمل، احداث و مدیریت این کریدور که «جاده ترامپ برای صلح و ترقی بین‌المللی» (TRIPP) نامیده خواهد شد، از طرف کنسرسیومی از شرکت‌های آمریکایی انجام خواهد شد. در نظر است که از این طریق، انسداد قلمرویی که دو کشور با آن مواجه هستند، رفع شده و کشورهای زیادی از ترکیه گرفته تا آسیای مرکزی و فراتر از آنها از این گشایش قلمرویی بهره ببرند و از این طریق صلح بین باکو و ایروان تحکیم و مانا شود.

ویژگی این طرح آن است که آمریکا را عملا به تنها قدرت فرامنطقه‌ای تبدیل خواهد کرد که هم سرپلیی منحصربه‌فرد در قفقاز جنوبی به دست خواهد آورد و هم با انحلال روند مینسک، نقش عمده‌ای در روند صلح منطقه به ضرر اروپا ایفا خواهد کرد. این در ادامه ادعاهایی است که کاخ سفید درباره نقش ترامپ درباره آتش‌بس بین کامبوج و تایلند، توافق صلح بین رواندا و جمهوری دموکراتیک کنگو و هند و پاکستان مطرح کرده است. شایعاتی نیز درباره احتمال واردشدن باکو در به‌اصطلاح صلح ابراهیم مطرح است، هرچند با توجه به رابطه توسعه‌یافته بین باکو و آو آو چنین احتمالا عمدتا جنبه نمادین خواهد داشت، تا آنجا که به ایران مربوط می‌شود، موضوع از جهات مختلفی قابل بررسی است. تجارت خارجی ایران اگرچه منافع حاصل از ترانزیت بین آذربایجان و نخجوان از طریق ایران را از دست می‌دهد، اما ضرر تجاری چندان از نظر ترانزیت از طریق ارمنستان به شمال نخواهد کرد؛ چراکه بعدا است کریدور زنگزور که تحت حاکمیت ارمنستان قرار خواهد داشت، موجب قطع دسترسی ایران شود. حتما تحت شرایطی این امکان وجود خواهد داشت که ایران بتواند دسترسی خود را به شمال از طریق ایجاد یک تقاطع با کریدور تریب بازسازی و مسیر تجاری خود را به سمت روسیه و اروپا حفظ کند. در این زمینه مهم است که کریدور در فاصله معقولی از مرز ایران و سواحل ارس احداث شود. اما به لحاظ ژئوپلیتیک و از نگاه سیاست خارجی خاص جمهوری اسلامی ایران، این تحول در ادامه دورشدن بیش‌ازپیش کشورهای قفقاز از روسیه و ایران خواهد بود. صرف استقرار شرکت‌های آمریکایی در طول حدود ۴۰ کیلومتر مرز ایران با عرض یک تن پنج کیلومتر تحولی مهم است. شکی نیست که ایران از این نظر بیشترین مشکل را با این ترتیبات جدید خواهد داشت. از نظر سیاست خارجی ایران که برخی مسئولان قابل به «مبنایی‌بودن تخصص با آمریکا» هستند، چنین تحولی و اینکه آمریکا منشأ گشایشی در منطقه شود، حتما تحولی بسیار منفی است. ضمن اینکه چنین کریدوری ممکن است به همه سود برساند، جز به ایران. مشکل دیگر این کریدور آن است که امکان اتصال زمینی ترکیه از طریق دریای خزر به آسیای میانه را فراهم خواهد کرد.

این تحولی تاریخی خواهد بود که ایران طی حدود ۴۰۰ سال گذشته همواره کوشیده است مانع آن شود.

سه شنبه ۲۱ مرداد ۱۴۰۴
۱۸ صفر ۱۴۴۷
۱۲ آگوست ۲۰۲۵
سال بیست‌ویکم
شماره ۵۱۸۰
۳۰ هزار تومان
۱۲ صفحه

روزنامه

در «شرق» امروز می‌خوانید:
بقائی: از ۱۵ مرداد رسماً به کنوانسیون پالرمو پیوسته‌ایم • از هنرستان تا قله‌های هنر؛ روایتی از همراهی با استاد محمود فرشچیان • کارگروهی برای مدیریت حریم پایتخت

مذاکرات هسته‌ای در وضعیت شکننده؛ پذیرش محدودیت‌ها در برابر رفع تحریم‌های سخت و تهدیدهای نظامی

انعطاف در تهران، بلاتکلیفی در واشنگتن

گزارش نینبرگ را در صفحه ۳ بخوانید



این گزارش را در صفحه ۵ بخوانید. عکس: AP

انس جمال الشریف، شناخته‌شده‌ترین خبرنگار غزه ترور شد

خاموشی راوی نسل‌کشی

یادداشت

فراموش‌خانه و حافظه سیاسی



حامدنفی‌لو

کارشناس سیاست خارجی

سیاست خارجی را نه به‌عنوان ابزار قدرت، بلکه به‌عنوان ابزار بقای سلطنت می‌دید. قراردادهایی مانند گلستان و ترکمانچای، نه صرفا شکست‌های نظامی، بلکه تثبیت‌های حافظه‌ای بودند؛ تثبیت‌هایی که وابستگی را به‌عنوان عقلانیت سیاسی جا انداختند. فراموش‌خانه، بی‌آنکه دیده شود، موفق شد سیاست خارجی ایران را از درون خنثی کند؛ نه با تقابل، بلکه با تربیت نخبگان بی‌ریشه.

در دوره پهلوی، فراموش‌خانه تغییر شکل داد؛ حالا دیگر در دل دربار نبود، بلکه در نهادهای فرهنگی، رسانه‌های رسمی و نظام آموزشی بازتولید می‌شد. مأموریت همچنان ثابت بود؛ خنثی‌سازی سیاست خارجی از درون. با تحریف نهضت ملی‌شدن نفت، با بازنویسی تاریخ مشروطه و با حذف تجربه‌های مقاومت، حافظه‌ای تثبیت شد که در آن مذاکره همواره از موضع ضعف تعریف می‌شد. عملیات آژاکس،

یادداشت

نه تحریم و نه تحلیل



حسین‌حقگو

کارشناس اقتصادی

رقیب منطقه‌ای کشورمان یعنی ترکیه سخن می‌گفت؛ چنان‌که در یکی از این تحلیل‌ها آمده است «... گذرگاه موسوم به جاده ترامپ می‌تواند ریسک‌های جدیدی را به اقتصاد ایران تحمیل کند. در صورت مسدودشدن مسیر زمینی ایران به اروپا، درآمد ایران از ترانزیت و صادرات کالا به اروپا کاهش خواهد یافت. همچنین ترکیه به‌طور مستقیم به جمهوری آذربایجان و از طریق این کشور به آسیای میانه متصل می‌شود. بنابراین عواید اقتصادی ترانزیت به کشورهای آسیای مرکزی نیز به‌جای ایران نصیب ترکیه خواهد شد» (دنیا اقتصاد- ۴/۱۹). تحلیلی درست (گفته می‌شود در صورت اجرای این طرح، ایران ۲۰ تا ۳۰ درصد از نقش ترانزیتی خود را از دست می‌دهد و از سوی دیگر ترکیه به درآمدی ۱۰ تا ۱۵ میلیارد داری دست می‌یابد)؛ اما به‌راستی مگر ارتباط تجاری با اروپا در حکمرانی اقتصادی‌مان چقدر اهمیت دارد؟! دقیق‌تر آنکه مگر اصولا امر «تجارت» و «اقتصاد» در نظام حکمرانی و مدیریتی کشورمان دارای چه جایگاهی است؟! مگر نه آن است که نگاه ما به اقتصاد و تجارت، نگاهی ابزارز در خدمت دیگر اهداف و ارزش‌هاست؛ «اقتصاد وسیله است و نه هدف» (مقدمه قانون اساسی)؟! و مگر انتخاب شرکای اقتصادی و تجاری‌مان بر مبنای همان ارزش‌های غیراقتصادی و ایدئولوژیک نبوده و نیست؟! (مواد ۱۰۰ و ۱۰۱ قانون برنامه هفتم توسعه که بر مبارزه با استکبار جهانی و تمرکز بر پیوندهای اقتصادی با همسایگان و کشورهای آسیایی، آفریقایی، آمریکای لاتین و قدرت‌های نوظهور و سازمان‌های بین‌المللی ازجمله سازمان همکاری شانگهای، بریکس، اکو و

یادداشت

طراحی‌شده توسط Mi6 و CIA، نه صرفا برای سرنگونی مصدق، بلکه برای بازنویسی حافظه سیاسی ایران اجرا شد. در کتاب‌های درسی دهه‌های بعد، نقش مصدق کم‌رنگ شد و روایت سلطنتی از تاریخ دیپلماسی تثبیت شد. نخبگان تربیت‌شده در این ساختار، حاملان حافظه‌ای بودند که استقلال را غیرواقع‌گرایانه جلوه می‌دادند، بدون آنکه خود را بخشی از یک سازوکار بدانند.

در ظاهر، سیاست خارجی ایران مدرن شد؛ وزارت خارجه، سفارتخانه‌ها، مذاکرات رسمی. اما در عمق، همان حافظه قاجاری با چهره‌ای تکنوکراتیک بازتولید شد. نخبگان دیپلماسی، اغلب تحصیل‌کرده در غرب، حاملان همان منطق بودند؛ «تعامل با قدرت‌های بزرگ، نه از موضع طراحی راهبرد، بلکه از موضع تطبیق با نظم بین‌المللی». فراموش‌خانه حالا دیگر نامی نداشت، اما منطق زندی بود؛ سیاست خارجی نباید به ابزار قدرت ملی تبدیل شود، باید در خدمت تثبیت نظم موجود باقی بماند.

با پیروزی جمهوری اسلامی، آن حافظه سیاسی دچار گسستگی بنیادین شد. انقلاب ۵۷، برخلاف بسیاری از انقلاب‌های مدرن، نه صرفا جابه‌جایی قدرت، بلکه شکاف در حافظه‌ای بود که طی ده‌ها سال تثبیت شده بود؛ «حافظه‌ای که وابستگی به قدرت‌های خارجی را به عقلانیت و مقاومت را بی‌خردی جلوه می‌داد».

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲

ادامه‌در صفحه ۲